

УДК 631.1:631

С. О. ВАСИЛЬЦОВА**ПАТЕНТНО-ЛІЦЕНЗІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ЧИННИК ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

Подальша еволюція світової економіки тісно пов'язана з широким використанням інтелектуального ресурсу, в якому інтелектуальна власність в нинішньому тисячолітті буде основною рушійною силою. Тенденції створення цінностей свідчать, що найбільш динамічними галузями економіки є ті, які пов'язані з інтенсивною діяльністю у сфері знань та інтелектуальної власності. Ці тенденції показові не лише для майбутньої охорони інтелектуальної власності як стратегічного інструменту мікро- і макроекономіки, але також для характеру і видів інвестицій, які у недалекому майбутньому потрібно буде збільшувати для створення підґрунтя національному розвитку і підвищення актуальності інтелектуальної власності. У сучасних умовах права інтелектуальної власності та система їх захисту стимулюють глобальний інноваційний розвиток. Міжнародне визнання прав інтелектуальної власності можна розглядати як регулюючий механізм, що сприяє і забезпечує динамічну конкуренцію та торгівлю між країнами.

Ключові слова: патент, ефективність, інтелектуальна власність, ресурс, інновації, законодавство.

С. А. ВАСИЛЬЦОВА**ПАТЕНТНО-ЛИЦЕНЗИОННАЯ ПОЛИТИКА КАК ФАКТОР ИННОВАЦИОННОЙ АКТИВНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ**

Дальнейшая эволюция мировой экономики тесно связана с широким использованием интеллектуального ресурса, в котором интеллектуальная собственность в нынешнем тысячелетии будет основной движущей силой. Тенденции создания ценностей свидетельствуют, что наиболее динамичными отраслями экономики являются те, которые связаны с интенсивной деятельностью в области знаний и интеллектуальной собственности. Эти тенденции показательны не только для будущей охраны интеллектуальной собственности в качестве стратегического инструмента микро- и макроэкономики, но также для характера и видов инвестиций, которые в недалеком будущем нужно будет увеличивать для создания основы национальному развитию и повышению актуальности интеллектуальной собственности. В современных условиях права интеллектуальной собственности и система их защиты стимулируют глобальный инновационное развитие. Международное признание прав интеллектуальной собственности можно рассматриваться как регулирующий механизм, способствующий и обеспечивающий динамическую конкуренцию и торговлю между странами.

Ключевые слова: патент, эффективность, интеллектуальной собственности, ресурс, инновации, законодательство.

S.A. VASYLTSOVA**PATENT-LICENSED POLICY AS THE FACTOR OF INNOVATIVE ACTIVITY OF THE ENTERPRISE**

The further evolution of the world economy is closely linked to the widespread use of intellectual resources, in which intellectual property in the current millennium will be the main driving force. Trends in value creation indicate that the most dynamic sectors of the economy are those associated with intensive activities in the field of knowledge and intellectual property. These trends are indicative not only for the future protection of intellectual property as a strategic instrument of micro and macroeconomics, but also for the nature and types of investments that in the near future will need to be increased to create the groundwork for national development and increasing the relevance of intellectual property. In modern terms, intellectual property rights and their system of protection stimulates global innovation. International recognition of intellectual property rights can be seen as a regulatory mechanism that promotes and ensures dynamic competition and trade between countries. It is thanks to the procedure for the creation and protection of intellectual property of the country-producers of innovations have an additional incentive for the development of new technologies, and developing countries can actively implement them in production.

Keywords: patent, efficiency, intellectual property, resource, innovation, legislation.

Вступ. Проблеми охорони інтелектуальної власності сьогодні вийшли в світі на перший план і стали вже не просто юридичними або комерційними питаннями. Унаслідок всеосяжної інтелектуалізації сучасної світової економіки вони дедалі більше стають політичною проблемою, пов'язаною з економічною безпекою та вимагають стратегічних підходів до їх вирішення.

Реальні тенденції в сфері реєстрації та використання прав інтелектуальної власності в Україні залишаються суперечливими й не свідчать про ефективне функціонування системи її охорони. Нестабільність умов для винахідницької та раціоналізаторської діяльності через, головним чином, погіршення матеріально-технічних і фінансових умов в інноваційній сфері, обумовила зменшення, порівняно з 1995 р., кількості винахідників, авторів промислових зразків і раціоналізаторів майже на третину, а кількість підприємств, що беруть участь у створенні й

використанні об'єктів промислової власності, — удвічі. Вкрай незначними є операції з укладання договорів на передачу прав щодо об'єктів промислової власності.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасному світі головним фактором виробництва та забезпечення конкурентоспроможності підприємства є інформація та знання. Вплив патентування на економічну активність досліджували багато західних вчених, але і на сьогоднішній день не можливо у повній мірі оцінити важливу роль патентно-ліцензійної політики на розвиток інноваційної діяльності. Тому це питання залишається актуальним і на сьогоднішній день.

Законодавством України розроблена система національних законів та підзаконних актів у сфері охорони промислової власності. Гарантована цією системою надійна охорона прав на об'єкти промислової власності є необхідною умовою

© С.О. Васильцова, 2018

стимулювання інноваційної діяльності підприємств та розвитку ринкової економіки взагалі. Ексклюзивне володіння інформацією висуває чіткі правила, щодо затвердження прав інтелектуальної власності у вигляді патентів та ліцензій [1].

За чинним законодавством України про інтелектуальну власність патент можна визначити як охоронний документ, що засвідчує особисті немайнові і майнові права патентовласника на об'єкт інтелектуальної власності [1].

Доведено, що патентування має позитивний вплив на інноваційну діяльність, якщо не має достатнього рівня захисту винаходу. Залежно від таких чинників, як передбачувана прибутковість використання об'єкта патентування, затрат на його розробку, впровадження і використання, фінансових можливостей підприємства, ми можемо впевнено дати відповідь на питання: «Патентувати чи не патентувати об'єкт інтелектуальної власності».

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Як зазначають науковці, створення умов для розвитку інноваційно-технологічної сфери визначається наявністю й активним використанням у країні комплексу факторів, що забезпечують як генерацію нових наукових ідей і винаходів, так і ефективну реалізацію їх на ринку інновацій в інтересах економічного зростання й підвищення якості життя [2]. Отже, для посилення конкурентних позицій регіону важливими є не лише кількісні показники інноваційної діяльності, а й якісний рівень цих інновацій, який можна оцінити за допомогою показників патентно-ліцензійної активності суб'єктів господарювання. Питаннями інновацій на різних рівнях економіки займаються такі вітчизняні вчені: О. Амоша, Л. Антонюк, З. Варналій, О. Власюк, В. Геєць, Ю. Макогон, О. Михайловська, В. Семиноженко, Л. Федулова, Н. Чухрай. Загалом нині питання розвитку інноваційної діяльності як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях є добре розробленими.

Так, увага вчених зосереджена на питаннях особливостей інноваційного розвитку підприємств або окремих галузей промисловості України [3], розробки і реалізації інноваційної політики на регіональному рівні [2], розробки регіональних можливостей інноваційного розвитку, і формування інституційного середовища інноваційного розвитку регіонів [1]. Проте проблеми активізації патентно-ліцензійної діяльності, зокрема на регіональному рівні, не набули детального розгляду.

Кожна країна розробляє та застосовує систему національних законів та підзаконних актів у сфері охорони промислової власності, здійснює свою діяльність згідно з їх основними положеннями, а також з урахуванням міжнародних норм у цій сфері. Гарантована цією системою надійна охорона прав на об'єкти промислової власності є необхідною умовою стимулювання інноваційної діяльності, розвитку ринкової економіки, її торгівельно-економічного та науково-технічного співробітництва з іншими країнами.

Для переходу економіки України на інноваційний шлях розвитку необхідне відповідне законодавче та нормативно-правове забезпечення. Розробка та впровадження цього забезпечення особливо актуальні для розвитку пріоритетних галузей промисловості.

Законодавство в галузі інформаційної діяльності та промислової власності можна охарактеризувати як сукупність пов'язаних між собою у визначеній залежності нормативних актів, регулюючих суспільні відносини в сфері інформації, створення та використання науково-технічних досягнень, пов'язаних з їх правовою охороною, використанням об'єктів промислової власності та захистом прав власників питаннями організації управління інформаційної та патентно-ліцензійною діяльністю.

Створення в Україні сучасної міжнародно-визнаної системи охорони промислової власності та її розвиток і удосконалення неможливі без гармонізації національного законодавства з міжнародними правовими нормами та гармонізації національної патентної документації відповідно до рекомендацій і досвіду патентних відомств провідних країн світу, а також міжнародних організацій. Ці питання дослідив Ю. Капіца у статті «Стан та напрями адаптації законодавства України у сфері охорони інтелектуальної власності до законодавства ЄС» [4]. О. Пічкур у статті «Історичні аспекти правової охорони результатів творчої діяльності» [5] вважає необхідною уніфікацію національного законодавства щодо захисту прав суб'єктів інтелектуальної власності. Це повинно позитивно відбитися на міжнародних відносинах і співпраці України у сфері інтелектуальної власності.

Доведено, що патентування має позитивний вплив на інноваційну діяльність, якщо не має достатнього рівня захисту винаходу. Залежно від таких чинників, як передбачувана прибутковість використання об'єкта патентування, затрат на його розробку, впровадження і використання, фінансових можливостей підприємства, ми можемо впевнено дати відповідь на питання: «Патентувати чи не патентувати об'єкт інтелектуальної власності».

Нині в економічній думці виокремились чотири найбільш популярні теорії щодо патентно-ліцензійної політики:

1. Теорія стимулювання винахідництва: активне патентування призводить до зростання мотивації до створення корисних інновацій.

2. Теорія поширення: патенти поширюють нові знання і надають можливість інвесторам відкривати нові знання, тоді як за відсутності патенту власники мають приховувати свої винаходи.

3. Теорія розвитку та комерціалізації: патенти стимулюють інвестиції, необхідні для розвитку та комерціалізації винаходів.

4. Теорія майбутнього розвитку: патенти забезпечують «мирні» дослідження щодо подальших перспектив похідних винаходів [2].

Патент постав одним з найважливіших засобів конкурентної боротьби за ринки. Ці властивості патенту, що зумовлюють підвищення його ролі,

значною мірою впливають на технічний прогрес. Новітня техніка є лише одним із засобів одержання прибутків за рахунок зниження собівартості продукції або підвищення цін на нові товари, що випускаються монополю. Патентна політика дає змогу здійснювати більш вільне управління цінами, чого можна легко досягти шляхом використання сучасної технології та випуску нових запатентованих товарів. Завдяки патенту можна монополю закріпити свою перевагу на всіх етапах виробництва та збуту, і обмежуючи конкуренцію, прямо впливати на процес встановлення ціни.

Однак для того, аби суб'єкт підприємницької діяльності міг досягти цієї мети, скористатися в конкурентній боротьбі результатами розробки і впровадження нової техніки, необхідно, щоб він одноосібно міг використовувати технічні нововведення протягом певного часу; потрібна гарантія бодай тимчасового його монополюного становища, необхідного для відшкодування всіх витрат, пов'язаних з використанням технічних нововведень, і одержання прибутку. Юридичну можливість використання винаходу на монополюних засадах протягом встановленого терміну забезпечує його патентування [6].

Україна безумовно робить кроки на шляху до вдосконалення патентної системи, та максимального захисту прав суб'єктів промислової власності, про це свідчить динаміка зростання «інтелектуального» ринку. Особливим чином патентування винаходів можна використати як засіб блокування діяльності конкурентів, щоб стримати їх технічний розвиток, а надалі витиснути конкурентів з ринку шляхом систематичного патентування кожного наступного удосконалення об'єкта, що охороняється патентом. Особливої популярності цей процес набуває в технічних галузях, де процес виробництва та монополізації зростає швидкими темпами.

В Україні доцільно сформувати систему мотиваційних чинників для суб'єктів інноваційної діяльності та розробити сучасну інфраструктуру підтримки інновацій. Грамотне управління патентуванням виступає основою активної інноваційної діяльності та розвитку, а тому, є головним фактором зростання економічного стану країни в цілому.

Сучасні тенденції розвитку економіки такі, що виробництво все більше базується не на переробці природної сировини і матеріальних ресурсів, а на творчому використанні нових ідей і результатів інтелектуальної діяльності.

За останні роки в міжнародній торгівлі значно зросли обсяги продажу інтелектуальної власності. Одночасно створюються підприємства, об'єктами діяльності яких є сама інтелектуальна власність. У цей новий сектор ринку входять компанії з трансферу технологій, освоєння і впровадження інновацій, ліцензування та комерціалізації прав інтелектуальної власності. Інтелектуальна власність не розглядається тільки як засіб охорони продукції чи послуг від копіювання, вона вже переміщується у сферу підприємства і конкурентної боротьби. Величезний актив

приховується через недооцінку капіталізації інтелектуальної власності. Ринкова конкуренція змушує будувати власну патентну стратегію на кожному підприємстві. Під нею розуміють використання всіх можливих об'єктів інтелектуальної власності та різних видів їх правової охорони і захисту. Це дасть змогу, крім підвищення конкурентоспроможності:

- відстежувати і завойовувати сприятливі ринкові позиції за умови використання сучасних технологій для виробництва продукції та надання послуг, а також підвищувати ефективність маркетингових досліджень;

- прогнозувати технологічні зміни на базі патентно-інформаційних досліджень, своєчасно реагувати на зміну ринкової кон'юнктури;

- вдосконалити фінансову діяльність, застосовуючи нематеріальні активи для отримання додаткових прибутків.

В Україні ще бракує досвіду з використання ресурсів інтелектуальної власності. Яскравий приклад цього – значні інтелектуальні напрацювання у вузівському секторі науки, які залишаються незатребуваними. Чим швидше вони будуть використані, тим скоріше ми отримаємо позитивні результати в економічному розвитку, а ті, хто першими навчиться застосовувати їх, безумовно, займе сильні позиції на ринку.

З точки зору посилення ролі держави в активізації патентно-ліцензійної діяльності інтерес викликає вивчення й адаптація досвіду європейських країн щодо державної підтримки винахідників у процесі патентування.

Можна стверджувати, що основними проблемами, які стримують недостатній розвиток інноваційної і патентно-ліцензійної діяльності в області, є актуальними для країни в цілому. До найважливіших проблем слід віднести недосконалу інноваційну політику і законодавчу базу; відсутність сформованої інноваційної інфраструктури; високий рівень ризику інвестування у сферу високотехнологічного виробництва; відсутність значущого прошарку інноваційно орієнтованого малого підприємництва; негативні зміни у кадровому потенціалі; недостатнє фінансування науково-дослідної діяльності тощо. Тому, на нашу думку, стимулювання розвитку патентно-ліцензійної діяльності можливо забезпечити шляхом вдалого поєднання адміністративних і ринкових важелів. Перш за все, на регіональному рівні необхідно стимулювати участь підприємств у міжнародному співробітництві у сфері винахідництва і науково-технічного обміну. Як стверджують українські вчені, роль України в процесах міжнародної комерціалізації технологій є незначною. Винахідницька і патентна активність концентрується всередині трикутника ЄС, США, Японія [7]. Це свідчить про те, що країни, які не належать до провідних країн, обмежені у використанні найновіших досягнень. За таких умов Україна залишатиметься споживачем застарілих технологій.

В умовах недостатнього фінансування інноваційної діяльності перспективним напрямом державної політики вважаємо розробку і запровадження механізмів бюджетного фінансування процедури одержання винахідниками охоронних документів на об'єкти промислової власності. На нашу думку, доцільним є запровадження урядової програми, згідно з якою стане можливим додаткове фінансування з державного бюджету витрат авторів на патентування науково-технічних розробок. Одним із елементів, що забезпечать ефективну реалізацію державної програми з підтримки патентно-ліцензійної діяльності на мезорівні управління, на нашу думку, можуть стати фонди регіонального розвитку. Основною перевагою такої установи, порівняно з існуючими інституціями підтримки підприємництва, є виконання не лише інформаційно-консультаційних функцій, але й наявність коштів для надання фінансової підтримки інноваційним підприємствам, зокрема винахідникам. Держава за посередництвом таких фондів могла б здійснювати управління регіональними і національними програмами підтримки інноваційного підприємництва і контролювати розподіл і використання коштів державного бюджету, призначених для реалізації цих програм.

Висновки. Отже, для активізації патентно-ліцензійної діяльності пропонуємо рекомендації, що стосується розвитку транскордонної співпраці у сфері винахідництва і патентно-ліцензійної торгівлі; вивчення й адаптації досвіду європейських країн щодо державної підтримки винахідників у процесі патентування; запровадження механізмів бюджетного фінансування процедури одержання винахідниками охоронних документів; створення фонду регіонального розвитку з метою підтримки інноваційного підприємництва.

Список літератури

1. Власова І. В. Розвиток інфраструктури інноваційної діяльності в Україні / І. Власова // Проблеми науки. – 2010. – №2. – С. 26–31.
2. Герасимчук З. В. Проблеми та перспективи становлення інноваційного потенціалу в регіонах України / З. Герасимчук, Н. Куцай // Регіональна економіка. – 2010. – №2. – С. 7–19.
3. Михайловська О. Сучасні тенденції у сфері винахідництва / О. Михайловська // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №3. – С. 14–25.
4. Пузакова Е. П. Мировая экономика и международные экономические отношения / Е. Пузакова – Ростов-на-Дону: Феникс, 2004. – 448с.
5. Федюлова І. Підходи до оцінки рівня готовності підприємства щодо інноваційного розвитку / І. Федюлова // Вісник Національного університету імені Тараса Шевченка. – 2011. – №124–125. – С. 36–40.
6. Фролова Г. І. Анализ факторов, обеспечивающих высокий уровень технологического развития стран мира / Г. Фролова, В. Фролова // Вісник ДНУ, Сер. В., Вип. 1., 2010. – С. 69–71.
7. Ogłoszenie Ministra nauki i szkolnictwa wyższego o programie «Patent Plus» // Biuletyn Ministra nauki i szkolnictwa wyższego. – 2007. – №4/125. – P. 7–23.

References (transliterated)

1. Vlasova I. V. *Rozvytok infrastruktury innovacijnoyi diyalnosti v Ukraini* / I. Vlasova // Problemy nauky. – 2010. – No2. – P. 26–31.
2. Herasymchuk Z. V. *Problemy ta perspektyvy stanovlenya innovacijnoho potencijalu v rehionax Ukrainy* / Z. Herasymchuk, N. Kucaj // Rehionalna ekonomika. – 2010. – No2. – P. 7–19.
3. Myxajlovska O. *Suchasni tendenciji u sferi vynaxidnyctva* / O. Myxajlovska // Aktualni problemy ekonomiky. – 2007. – No3. – P. 14–25.
4. Puzakova E. P. *Myrovaya ekonomyka y mezhdunarodnye ekonomyckye otnoshenyya* / E. Puzakova – Rostov-na-Donu: Feniks, 2004. – 448p.
5. Fedulova I. *Pidhody do ocinky rivnya hotovnosti pidpryemstva shhodo innovacijnoho rozvytku* / I. Fedulova // Visnyk Nacionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. – 2011. – No124–125. – P. 36–40.
6. Frolova H. Y. *Analyz faktorov, obespechuyayushhyx vysokij uroven tehnolohychnoho razvytyya stran myra* / H. Frolova, V. Frolova // Visnyk DNU, Ser. V., Vyp. 1., 2010. – P. 69–71.
7. Ogłoszenie Ministra nauki i szkolnictwa wyższego o programie «Patent Plus» // Biuletyn Ministra nauki i szkolnictwa wyższego. – 2007. – No4/125. – P. 7–23.

Надійшла (received) 26.02.2018

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Васильцова Світлана Олександрівна (Vasyltsova Svetlana Alexandrovna) – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки і маркетингу Національного технічного університету «ХПІ». (097) 7375974, ORCID: 0000-0002-3750-9922; e-mail svetifom@gmail.com